

ДРВО У КУЛТУРНОМ ПАМЋЕЊУ НЕМАЧКОГ НАРОДА НА ПРИМЕРУ ПРИКАЗА КЊИГЕ ПЕТЕРА ВОЛЕБЕНА *ТАЈНИ ЖИВОТ ДРВЕЋА*

Ивана Пајић, Мирјана Зарифовић Грковић*

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Апстракт

Од када је 2015. године објављена књига Петера Волебена (Peter Wohlleben) *Тајни живот дрвећа*¹, која је је убрзо постала бестселер, немачко тржиште књига преплављено је књигама о природи и дрвећу. У овом раду покушавамо да одговоримо на питање зашто је књига једног шумара наишла на толико позитивних реакција публике. У фокусу истраживања су симболичко-семантичка значења дрвета и његов значај у културном памћењу немачког народа на које се ослања и Волебен у свом начину приказивања дрвећа. С обзиром на циљ рада у истраживању су примењене методе из области семиотике и историје културе.

Кључне речи: симболика дрвета, културно памћење немачког народа, *Тајни живот дрвећа*, *Das geheime Leben der Bäume*.

THE TREE IN THE CULTURAL MEMORY OF THE GERMAN PEOPLE ON THE EXAMPLE OF PETER WOHLLEBEN'S BOOK THE SECRET LIFE OF TREES

Abstract

After the 2015 release of Peter Wohlleben's book *The Secret Life of Trees*, which soon became a best-seller, books on nature and trees swamped the German book market. This paper is an attempt to answer the question why a forester's book met such positive reactions from the readership. This paper focuses on the symbolic and semantic traits of the tree, as well as its meaning in the cultural memory of the German people that Wohlleben relies on in his way of depicting trees. Taking into consideration the aim of the paper, the semiotic and cultural-historical methods have been implemented.

Кључне речи: tree symbolism, cultural memory of the German people, *The Secret Life of Trees*.

* Аутор за кореспонденцију: Мирјана Зарифовић Грковић, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Др Зорана Ђинђића 2, 21102 Нови Сад Србија, ivana.pajic@ff.uns.ac.rs

¹ Оригиналан наслов: *Das geheime Leben der Bäume*.

1. УВОД

Петер Волебен (рођ. 1964) дипломирани је инжењер шумарства који се бори против тренутно популарног мота „подмлађивање шуме“ (што је, заправо, еуфемизам за сечу дрвећа). Савремено опхођење људи према дрвећу, у којем је важна само ефикасност, флексибилност и максимална добит, подстакло је Волебена да да отказ у Савезној покрајинској управи за привреду у Савезној Покрајини Рајна-Палатинат и да пронађе новог послодавца у општини Химел, који дели Волебенова убеђења о обзирном коришћењу шуме, односно, код којег би могао да спроведе у дело своја уверења о еколошкој и економичној заштити животне средине, управо уређујући шумско подручје од 1200 хектара (Волебен, 2017: 9–11).

Осим што Волебен ради као шумски инжењер, он је и аутор бестселера. Његова књига *Тајни живот дрвећа. Шта дрвеће осећа, како комуницира. Откривање скривеног света*² објављена 2015. године, једно је од његових најуспешнијих дела, а од објављивања преведена је на многе језике, између осталог и на српски (Волебен, 2017). Ипак, Волебенова књига о дрвећу није једини немачки бестселер са овом тематиком, већ је од објављивања ове књиге немачко тржиште књига доживело прави „бум“ књига које се баве темом природе и дрвећа.³

У рецензијама и критикама често се наводи да је Волебен својом књигом вратио немачком народу шуме (Heidtmann, 2015). Чињеница је да је култ дрвећа чврсто укоренен у немачкој традицији и култури, што ће бити приказано у даљем делу рада, при чему се и успех Волебенове књиге може објаснити тиме да аутор приликом описивања дрвећа узима у обзир тај култ дрвећа код немачког народа, што ће бити приказано у трећем делу рада.

2. КУЛТ ДРВЕЋА У КУЛТУРНОМ ПАМЋЕЊУ НЕМАЧКОГ НАРОДА

Опште симболичко значење дрвећа обухвата природу, човека и друштво, односно идеално стање друштва. За стварање такве симболике од примарног значаја су карактеристике дрвећа – укорее-

² Оригиналан наслов: *Das geheime Leben der Bäume: Was sie fühlen, wie sie kommunizieren – die Entdeckung einer verborgenen Welt.*

³ Остале књиге са сличном тематиком које су доживеле успех су: Ервин Тома (Erwin Toma) *Die geheime Sprache der Bäume* (2016), Петер Волебен *Das geheime Netzwerk der Natur* (2017), Роберт Хофрихтер (Robert Hofrichter) *Das geheimnisvolle Leben der Pilze* (2017) и Торбен Халбе (Torben Halbe) *Das wahre Leben der Bäume* (2017).

ност у тлу, разграната конституција и плодност (Butzer/ Jacob, 2012: 41–43).

Као и у митологијама и религијама других култура (кинеске, индијске, иранске, културе Маја, итд), тако и у германској митологији дрво има кључну улогу. Животна снага дрвећа наглашена је већ тиме што према нордијској митологији људи потичу од јасена и вечно зелени Игдрасил (дрво/стабло светова) представља средиште германског митолошког света. Према збиркама сага и песама *Еда* (нем. *Edda*), Игдрасилове гране се шире преко целог света и спајају небо и земљу (уп. *Völuspá*). Тако, на пример, извор Мимира поји мудрошћу и знањем сваког ко са њега пије, а из извора Хвергелмир извиру све реке света. Значење Игдрасила се наглашава још и тиме што је Один, врховни бог Германа, жртвовао своје око како би могао да пије са Мимировог извора, и да је извор Урда извор судбине где живе три богиње судбине (Норне), као и место где германски богови суде (Stange, 2004: 15–309). Култ Игдрасила је и данас препознатљив у традицији божићног дрвета, које индиректно упућује на вечно зелено дрво светова из германске митологије.

У колективном памћењу немачког народа храст такође има значајно место и већ дуго се ово дрво означава као „немачко“ дрво. У време Германа храст је био симбол бесмртности и благослова, а порастом националних тенденција у романтизму 19. века, за време Немачке револуције (1848/49) и каснијим оснивањем Немачког царства (1871) ово дрво постаје симбол верности и националног јединства (Butzer/Jacob, 2012: 84–85). Због тога се храст налази на немачким политичким програмима, споменицима, венцима, орденима, новчићима и новчаницама (нпр. на новчаници од 5 немачких марака, на фенинзима, на немачким центима) и слично. Осим тога, алегорија за Германију (персонификацију немачке нације) приказује се са венцем од храстовог лишћа.

За разлику од „марцијалног“ храста, липа представља другу страну немачког народа – романтичарског грађанина. За стварање симболике липе од суштинског значаја је њен срцасти облик листа. Још у германској митологији она је приписивана Фреји, богињи љубави и заштитници домаћинства (König, 2015: 34). Од средњег века главна липа у селу била је место окупљања и дружења, односно са-стајалиште на којем су размењиване битне информације, а као „дрво љубави“ липа је постала један од кључних мотива средњовековног минезанга, о чему, између осталих, сведочи чувена песма Валтера фон дер Фогелвајдеа (Walther von der Vogelweide) *Under der linden* (Brunner, 1996: 246–247). Липа је имала значајну улогу и у средњовековним јуначким сагама/еповима (Heldensagen/-epen) и у тзв. артусроманима (Artusromane), где је приказивана као дрво које има магијске моћи. Тако је у познатом немачком јуначком епу *Песма о Ну-*

белунзима (Das Nibelungenlied) једино рањиво место на телу главног јунака Зигфрида управо место на рамену на које је пао лист липе док се купао у крви змаја (Naumann, 1875: 137–138), а у делу *Iwein* Хартмана фон Ауеа (Hartmann von Aue) липа главном јунаку пружа заштиту од опасности и даје му осећај да је у рају (Hartmann von Aue, 2001: 12–14). Немачки писци су и касније користили симболику липе када су желели да прикажу чежњу, наклоност, али и растанак и смрт љубавника. Тако је дрво липе чест симбол у немачким идилама 18. века, те је 1774. године и најпознатији немачки писац Јохан Волфганг фон Гете (Johann Wolfgang von Goethe) употребио симболичку снагу липе у свом штурм унд дранг роману *Јади младог Вертера (Die Leiden des Jungen Werthers)*, поистовећујући место испод липе са светом осећања главног (анти)јунака, да би он након љубавне патње и самоубиства био и сахрањен испод две липе (Goethe, 2017). Симболиком липе је наглашавана тадашња грађанска култура осећања и свакодневице, не само у немачкој књижевности просветитељства и штурм унд дранга, већ и у књижевности романтизма и реализма у 19. веку, а Вилхелм Милер (Wilhelm Müller) је у својој песми *Der Lindenbaum* (1824) заједно са Францом Шубертом (Franz Schubert), који је написао мелодију, овом дрвету створио музичко-литерарни споменик, јер је песма ушла у културно памћење Немаца као народна песма *Am Brunnen vor dem Tore*, што се огледа у роману Томаса Мана (Thomas Mann) *Чаробни брег (Der Zauberberg, 1924)*, где аутор песму циљано повезује са главним ликом Хансом Касторпом, тј. представником просечног Немца тог доба (Blödorn/Marx, 2015: 34; Mann, 2004: 874–898).

Дрво се, даље, у немачкој књижевности јавља са многим симболичким значењима. У бајкама оно је у персонификованом облику, као дрво које говори, даје глас природи (König, 2015: 3–7). Оно може бити и претећа природна појава којој се човек супротставља, као што је то случај у Гетеовој песми *Добродошлица и растанак (Willkommen und Abschied, 1775)* (Klausnitzer, 2012: 4), или против које је немоћан, што се види у Брехтовој (Bertolt Brecht) балади *Von des Cortez Leuten* (1919) (Kittstein, 2012: 71–77). Оно може, као у Хамбургеровим (Michael Hamburger) песмама о дрвећу (*Baumgedichte, 1995*), да представља супротност цивилизацији (Hamburger, 1997), или да прикаже (критичку) слику тренутних социјално-политичких односа, као што је то случај у алегорији о сталешком дрвету у Гримелсхаузеновом (Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen) *Симплицисимуму (Der Abentheuerliche Simplicissimus Teutsch, 1668)* (Maid, 1994: 148), у Кафкином (Franz Kafka) тексту *Дрвеће (Die Bäume, 1913)* (Kafka, 1977) и у Брехтовој балади *Рођенима после нас (An die Nachgeborenen, 1939)* (Knopf, 2001: 96–97), или као у роману Јурека Бекера (Jurek Becker) *Јакоб лажљивац, (Jakob der Lügner, 1969)* да представља извор наде (Becker, 2000: 9).

3. ВОЛЕБЕНОВО ПРИКАЗИВАЊЕ ДРВЕЋА

Петер Волебен је желео да својом књигом *Тајни живот дрвећа* подстакне читаоце да шуму не посматрају само као профит, тј. извор дрвета, већ као место препуно чуда које је створила природа (Волебен, 2017: 9–11). Књига није написана са идеалистичко-поетског становишта, већ са становишта инжењера шумарства који познаје биологију и који је у књигу унео стручна знања и сопствена свакодневна запажања из шумарске професије, што код читаоца ствара осећај поверења у оно што чита. Волебен, свакако, на себи својствен начин приближава широј публици тему „дрвеће“. Током вођења кроз шуме аутор је схватио да коришћењем чисто научног језика замара слушаоце, а да људи, заправо, воле приче и осећања. Успех Волебенове књиге не може се објаснити само тиме што он преводи научна запажања на језик разумљив читаоцу, већ и тиме што он своје описе дрвећа прожима симболичко-семантичким значењем дрвећа које постоји у колективном памћењу немачког народа, а које је описано у претходном поглављу. На занимљив и добро осмишљен начин аутор повезује стручна знања са темама и мотивима из светске књижевности (пријатељство, непријатељство, породица, љубав, старење, прилагођавање, хуманост, толеранција, смрт) (Daemmrich, 1995; Frenzel, 2008), а да при томе књижевност не однесе превагу над научним чињеницама.

Теме и мотиви које преузима из светске књижевности могу се препознати већ у насловима поглавља: *Пријатељство*⁴, *Љубав*⁵, *Све је лакше у заједници*⁶, *Дрвеће не скрива године*⁷, *Дрво или не*⁸. Осим тога, Волебен оживљава своје описе дрвећа помоћу различитих књижевно-стилских средстава, као што су антропоморфизам, персонификација, поређење, метафора, хумор. Приликом објашњавања међусобног односа дрвећа он користи описе као што су: *шумско друштво, пријатељства, колеге, комшије, групно мажење, педагошко васпитање* итд, и исто чини са описима појединачног дрвећа: *гунђало, самотњак, својеглавац, обешењак, бебе-дрвеће* итд. (Волебен, 2017). Дакле, аутор преноси стручна знања и сувопарни научни језик на такав начин да тема „дрвеће“ постаје занимљива и читаоцима који не поседују стручна знања о овој теми.

Ауторова умешност у томе да опише суштину и понашање дрвећа на такав начин као да је дрвеће људско биће и да (као у доброј

⁴ Оригинал: „Freundschaften“ (Wohlleben, 2015: 9).

⁵ Оригинал: „Liebe“ (Wohlleben, 2015: 25).

⁶ Оригинал: „Gemeinsam geht's besser“ (Wohlleben, 2015: 50).

⁷ Оригинал: „Bäume stehen zu ihrem Alter“ (Wohlleben, 2015: 59).

⁸ Оригинал: „Baum oder nicht Baum“ (Wohlleben, 2015: 75).

причи) у све то унесе одређену дозу напетости и живе сликовитости може се показати на одабраним примерима његових приказа „размене хранљивих материја“ и „мириса“ дрвећа. Како читаоце не би усмерио само на прикупљање стручних информација, већ их довео и у сентиментално расположење, где би осетили емпатију, Волебен објашњава размену животних намирница код дрвећа под мотом „заједно је боље“⁹ (Волебен, 2017: 15), дакле, он дрвеће повезује са симболичким значењем које оно има као местом дружења. Већ на самом почетку он циљано наглашава сентиментално-емпатични аспект, тако што почиње описом једне старе коре дрвета, коре одсечене букве старе око 400 или 500 година, и чуди се томе што делује да ова кора и даље даје знаке живота, као што су зелена боја, која је присутна због хлорофила само код живог дрвећа и лишћа. Својим емоционалним, персонификованим и сликовитим запажањем: „То је могло значити само да овај комад дрвета није био мртав!“¹⁰ (Волебен, 2017: 15), аутор, с једне стране, постиже то да читалац доживи кору дрвета као живо биће којем је потребна помоћ, а са друге стране се код читаоца, као у фикционалним причама, буди интересовање да открије разлог због којег је та кора дрвета преживела. Како би одржао ово тек пробуђено интересовање читаоца, аутор даље користећи сликовит свакодневни језик, разумљив читаоцу, објашњава сложен систем размене хранљивих материја међу дрвећем које се налази око коре ове букве, и приказује како је друго дрвеће испуштајући раствор шећера преко свог корења одржало у животу ову кору дрвета. На тај начин, аутор се надовезује на теме из светске књижевности – хуманост и пријатељство. Он персонификује дрвеће означавајући га као „социјална бића“¹¹ (Волебен, 2017: 15), а њихову хуманост и спремност да помогну једни другима описује као „помоћ суседу у хитном случају“¹² (Волебен, 2017: 14) и као „лепу слику активне помоћи“¹³ (Волебен, 2017: 15) у социјалној заједници у којој се не брине само свако о себи, већ је дрвеће активно повезано преко својих корена и међусобно се помаже, па тако помаже и болесним примерцима своје врсте. Својим описима аутор индиректно упућује на то да дрвеће поседује вид свести о томе да је свако дрво важно за заједницу и да је заштићено у хуманом окружењу међусобне спремности да помогну једни другима, односно, да оно тако може боље да живи, што се види и у следећем одломку:

⁹ Оригинал: „gemeinsam geht es besser“ (Wohlleben, 2015: 11).

¹⁰ Оригинал: „Das konnte nur bedeuten, dass dieses Holzstück doch noch nicht tot war!“ (Wohlleben, 2015, 9).

¹¹ Оригинал: „soziale Wesen“ (Wohlleben, 2015: 11).

¹² Оригинал: „Nachbarschaftshilfe im Notfall“ (Wohlleben, 2015: 10).

¹³ Оригинал: „das schöne Bild einer aktiven Hilfe“ (Wohlleben, 2015: 10).

„Једно стабло није шума нити може да створи локално уравнотежену климу, па је препуштено на милост и немилост ветру и времену. Насупрот томе велики број стабала ствара екосистем који амортизује екстремну врућину и хладноћу, сакупља велику количину воде и производи веома влажан ваздух. У таквом окружењу дрвеће живи заштићено и може достићи дубоку старост. Да би се то остварило, заједница се мора очувати по сваку цену. Ако би се све јединке бринуле само за себе, онда многе не би остариле. Стално сушење би створило велике рупе у врху крошњи, због чега олује могу лакше да продру и оборе још више стабала. Летња жега би допирала до шумског тла и исушила га. Сви би трпели због тога. Зато је за заједницу свако дрво веома вредно и заслужује да се сачува што је дуже могуће“¹⁴ (Волебен, 2017: 15).

Чињеницу да степен међусобног помагања игра животно важну улогу за дрвеће аутор појашњава наводећи разлику између природних и плански сађених шума и користећи персонификацију, односно, антропоморфизам као стилске фигуре, при чему пореди социјалну структуру дрвећа са правим пријатељским односима и децом улице. У природним шумама се, пре свега, развијају права пријатељства међу дрвећем, где је дрвеће уско повезано корењем, а ипак се поштује животни простор другог, тако што једно дрво својим гранама не одузима неопходну светлост другом дрвету. На другој страни, у циљано сађеним шумама дрвеће се понаша као запостављена деца улице, чији је природни развој корена повређен још приликом сађења и којем је као самотњацима теже, па зато и брже умире (Волебен, 2017: 16–17). Користећи персонификацију и сликовита пољења која нису усмерена само на рацио, већ и на осећања читаоца аутор у наведеном примеру индиректно заговара чување шума, јер се активним и агресивним поступцима у шумама које су усмерене на добит уништавају природни процеси у шуми. Наглашавањем симболичке природно настале шуме као идеалног стање заједнице које Волебен у својим описима индиректно супротставља људској заједни-

¹⁴ Оригинал: „Ein Baum ist kein Wald, kann kein lokales ausgeglichenes Klima herstellen, ist Wind und Wetter schutzlos ausgeliefert. Zusammen dagegen schaffen viele Bäume ein Ökosystem, das Hitze- und Kälteextreme abfedert, eine Menge Wasser speichert und sehr feuchte Luft erzeugt. In so einem Umfeld können Bäume geschützt leben und uralt werden. Um das zu erreichen, muss die Gemeinschaft um jeden Preis erhalten bleiben. Würden sich alle Exemplare nur um sich selbst kümmern, dann erreichten etliche nicht die Altersphase. Ständige Todesfälle hätten viele große Löcher im Kronendach zur Folge, wodurch Stürme leichter hineinfahren und weitere Stämme umwerfen könnten. Die Sommerhitze würde bis zum Waldboden vordringen und ihn austrocknen. Darunter würden alle leiden. Jeder Baum ist also wertvoll für die Gemeinschaft und verdient es, so lange wie möglich erhalten zu werden“ (Wohlleben, 2015: 11).

ци (као што то чини и Хамбургер у својим песмама) аутор постиже да се читалац не замисли само о опхођењу људи према природи, већ и о постојећим социјалним структурама у својој посредној и непосредној околини.

И приликом објашњавања „ароматичних твари као средстава изражавања“ дрвећа Волебен посеже за сликовитим свакодневним језиком и различитим стилским средствима. Он најпре уводи поређење са човеком који, као и дрвеће, поседује, како тврди Волебен, „тајни језик мириса“:

„То ни нама људима није непознато: за шта се користе дезодоранси и парфеми, ако не за то. Чак и без њихове употребе наш мирис се обраћа у подједнакој мери свести других људи“¹⁵ (Волебен, 2017: 18).

Даље, аутор циљано упућује на познати немачки (и српски) фразеологизам „не мирисати некога“ како би показао функцију мириса на примеру акација у афричким саванама. Како би наведени пример учинио интересантнијим за читаоца, аутор га испуњава персонификацијама и сликовитим језиком и препричава овај пример као кратку причу у којој се акације боре против својих непријатеља, великих биљоједа жирафа и то тако што као оружје користе мирисе. Аутор овде алудира и на симболички заштитнички карактер дрвећа, који је дубоко укореван у памћењу немачког народа.

„[О]бршћена акација испушта плин (у овом случају етилен) којим упозорава припаднике своје врсте у окружењу на претећу невољу. Све упозорене јединке такође ускладиште отровне материје да би се припремиле на напад. Жирафе знају за ту игру и зато се упуте мало даље у савану где проналазе стабла која ништа не подознају“¹⁶ (Волебен, 2017: 19).

Волебен даље упућује на слична понашања дрвећа у аутохтоним шумама (буква, смрека, храст) и помоћу персонификације и метафоре објашњава читаоцу да и дрвеће осећа бол, при чему он и за разјашњавање процеса осећања бола код дрвећа поново користи поређење са људима:

¹⁵ Оригинал: „Auch uns Menschen ist das nicht unbekannt: Wozu sonst werden Deos und Parfüms benutzt? Und selbst ohne deren Verwendung spricht unser eigener Geruch gleichermaßen das Bewusstsein und Unterbewusstsein anderer Menschen an“ (Wohlleben, 2015: 14).“

¹⁶ Оригинал: „Die befressene Akazie verströmt ein Warngas (in diesem Fall Ethylen), welches den Artgenossen der Umgebung signalisiert, dass hier Unheil naht. Daraufhin lagern alle vorgewarnten Individuen ebenfalls Giftstoffe ein, um sich vorzubereiten. Giraffen kennen dieses Spiel und ziehen daher etwas weiter über die Savanne, wo sie ahnungslose Bäume finden“ (Wohlleben, 2015: 14).

„[С]ви болно примете чим неко почне да их грицка. Када гусеница својски загризе, мења се ткиво око тог места. Поред тога, оно емитује електричне сигнале, на потпуно исти начин као људско тело које се повреди. Истина, овај импулс се не шири у милисекундама као код нас, него само један центиметар у минути. После тога прође још један час док се одбрамбене материје не наталоже у листовима да би паразитима огадиле ручак“¹⁷ (Волебен, 2017: 19).

Чињеницу да дрвеће треба посматрати као интелигентна бића, како је оно и приказано у бајкама (König, 2015: 5-6), аутор објашњава тиме што када једно дрво осети опасност, његово лишће „[и]спушта мирисне материје кроз лишће. И то не било које, него ону која је специјално скројена за одговарајућу сврху“¹⁸ (Волебен, 2017: 20). Тако дрвеће може да се бори циљано против опасности која му прети. Како би објаснио механизме одбране дрвећа, аутор користи књижевну констелацију (типизираних) ликова *добро-лоше*. Он персонификује инсекте који прете дрвећу и представља их као „злотворе“¹⁹ (Волебен, 2017: 20), док „добро“ дрвеће испушта такве мирисе који плански привлаче „предаторе“²⁰ (Волебен, 2017: 20) тих злотвора и као „заштитници“²¹ (Волебен, 2017: 20) чувају дрво од инсеката који им прете.

Још један интересантан пример у којем се огледа ауторова досетљивост је његово коришћење језика информатичке струке у објашњавању процеса размене материја дрвећа, тј. његово приказивање шуме као „Wood-Wide-Web“-а (Волебен, 2017: 22), где се комуникација са припадницима своје врсте и других врста дрвећа одвија не само ширењем мириса путем ваздуха, већ и преко коренова који се умрежавају независно од временских услова:

¹⁷ Оригинал: „[S]ie alle merken es schmerzhaft, sobald jemand an ihnen herumknabbert. Wenn eine Raupe herzhaft zubeißt, dann verändert sich das Gewebe um die Bissstelle herum. Zudem sendet es elektrische Signale aus, ganz wie im menschlichen Körper, wenn dieser verwundet wird. Allerdings breitet sich dieser Impuls nicht, wie bei uns, innerhalb von Millisekunden aus, sondern nur mit einem Zentimeter pro Minute. Danach dauert es noch einmal eine Stunde, bis Abwehrstoffe in die Blätter eingelagert werden, um den Parasiten die Mahlzeit zu verderben“ (Wohlleben, 2015: 15).

¹⁸ Оригинал: „Duftstoffe abgegeben [...]. Nicht irgendwelche, sondern speziell auf den jeweiligen Zweck zugeschnittene“ (Wohlleben, 2015: 14).

¹⁹ Оригинал: „Bösewicht“ (Wohlleben, 2015: 16).

²⁰ Оригинал: „Fressfeinde“ (Wohlleben, 2015: 16).

²¹ Оригинал: „Helfer“ (Wohlleben, 2015: 16).

„Изненађује што се поруке не шире само хемијским путем него и електричним, и то брзином од једног центиметра у секунди“²² (Волебен, 2017: 20).

Како би се обезбедио брз проток информација, гљиве преузимају функцију оптичких каблова за интернет, при чему аутор и овде наглашава одлучујућу улогу сарадње становника шуме у раном откривању опасности. Аутор поново заговара своје еколошко начело да човек мање утиче на природне процесе шума и биљака, јер, како каже Волебен, култивисањем шума човек у великој мери дрвећу одузима способност комуникације испод земље и изнад ње (Волебен, 2017: 20).

3. ЗАКЉУЧАК

Како је у претходним деловима рада наведено и приказано на одабраним примерима, велики успех Волебенове књиге може се објаснити тиме што он у своје описе дрвећа укључује симболичко-семантичко значење дрвећа које већ постоји у колективном памћењу немачког народа, затим тиме што своја стручна знања преводи на језик разумљив читаоцу и оживљава описе дрвећа користећи различита књижевно-стилска средства (антропоморфизам, персонификацију, поређење, метафору, хумор итд). Персонификованим описима дрвећа Волебен открива читаоцу оно што обичном посетиоцу шуме иначе остаје непознато – суштину дрвећа, које поседује осећања и свест, међусобни однос дрвећа, у којем припадници исте врсте с љубављу и пријатељски помажу једни другима, и досетљивост дрвећа, када је потребно да се прилагоде датим околностима, и средства комуникације која при томе користе. Својом књигом Волебен погађа дух садашњег времена дајући људима пример „заједнице дрвећа“ од које би савремени човек који живи веома брзо могао много да научи. Овакав поступак помаже читаоцу да боље разуме дрвеће и њихов животни простор – шуму – али и да изведе одговарајуће закључке о свету и људским односима. Волебенови описи дрвећа подсећају читаоца на старе хумане вредности и приказују социјалну структуру дрвећа у шуми које живи у међусобном поштовању и солидарности, чиме се овај утопијски простор супротставља савременим хаотичним људским односима.

Наведена описна средства донела су овом аутору велике похвале, али и критику. Тако, на пример *Washington Post* хвали Воле-

²² Оригинал: „Überraschenderweise werden die Nachrichten nicht nur chemisch, sondern sogar elektrisch verbreitet, und zwar mit der Geschwindigkeit von einem Zentimeter pro Sekunde“ (Wohlleben, 2015: 14).

бенов стил писања као забаван и освежавајућ (Wulf, 2016), а према речима професорке Сузане Симард са Универзитета Британске Колумбије, која је написала поговор за енглеско издање књиге, ова књига садржи покретачку причу која код читаоца изазива „сурека-ефекат“ (Simard, 2016: 262–265). Али управо то што је одушевило масовну публику је баш оно што се и критикује, пре свега од стране неких стручњака из области природних наука. Пример за то би била и књига Торбена Халбеа *Das wahre Leben der Bäume* (Halbe, 2017). Али, оно што се не може довести у питање је чињеница да је Волебен, комбинујући стручна знања и књижевно-утопијску чежњу за бољим и хуманијим светом, поново пробудио интересовање немачке публике за шумом и дрвећем, које је, како је приказано у другом делу рада, већ дубоко укорењено у културном памћењу немачког народа.

ЛИТЕРАТУРА

- Becker, J. (1982). *Jakob der Lügner*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Blödmann, A. & Marx F. (2015). *Thomas Mann. Handbuch: Leben – Werk – Wirkung*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Brunner, H. (1996). *Walther von der Vogelweide: Epoche, Werk, Wirkung*. München: C.H. Beck.
- Butzer, G. & Jacob, J. (Hrsg.). (2012). *Metzler Lexikon literarischer Symbole*. Stuttgart/Weimar: J. B. Metzler.
- Daemmrich, H. & I. (1995). *Themen und Motive in der Literatur: Ein Handbuch*. Stuttgart: UTB.
- Frenzel, E. (2008). *Motive der Weltliteratur: Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte*. Alfred Kröner Verlag.
- Goethe, J. W. (2017). *Die Leiden des jungen Werther*. München: dtv.
- Halbe, T. (2017). *Das wahre Leben der Bäume: Ein Buch gegen eingebildeten Umweltschutz*. Schmalenberg: WOLL-Verlag.
- Hamburger, M. (1997). *Baumgedichte*. Wien: Folio.
- Hartmann von Aue. (2001). *Iwein*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Heidmann, J. (2015). *Der Baumflüsterer*. Преузето са: <https://www.sueddeutsche.de/leben/historie-der-baumfluesterer-1.2742510>
- Hofrichter, R. (2017): *Das geheimnisvolle Leben der Pilze: Die faszinierenden Wunder einer verborgenen Welt*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.
- Kittstein, U. (2012). *Das lyrische Werk Bertolt Brechts*. Stuttgart/Weimar: J. B. Metzler.
- Klausnitzer, R. (2012). *Literaturwissenschaft: Begriffe – Verfahren – Arbeitstechniken*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter.
- Knopf, J. (2001). *Brecht-Handbuch: Gedichte*. Stuttgart/Weimar: J.B. Metzler.
- König, C. (2015). *Böser Wald, guter Wald: Wald und Bäume in den Märchen der Brüder Grimm*. Hamburg: Diplomica Verlag.
- Maid, V. (2013). Literatur des Barock. In Beutin, W.; Beilein, M.; Ehlert, K. et al. *Deutsche Literaturgeschichte: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. (Aufl. 8, S. 103-150). Weimar/ Stuttgart: Verlag J. B. Metzler.
- Mann, T. (2004). *Der Zauberberg*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.
- Naumann, F. (Hrsg.). (1875). *Das Nibelungenlied: In Romanzen*. o. J.: Verlag von T Rosner.
- Raabe, P. (Hrsg.). (1977). *Franz Kafka: Sämtliche Erzählungen*. Berlin: S. Fischer Verlag.

- Simard, S. (2016). Note From a Forest Scientist. In *The Hidden Life of Trees: What They Feel, How They Communicate*. Vancouver/ Berkeley: Greystone Books.
- Stange, M. (Hrsg.). (2004). *Die Edda: Götterlieder, Heldenlieder und Spruchweisheiten der Germanen*. Wiesbaden: marix Verlag.
- Thoma, E. (2016). *Die geheime Sprache der Bäume: Und wie die Wissenschaft sie entschlüsselt*. Salzburg: Benevento.
- Voleben, P. (2017): *Tajni život drveća: Šta drveće oseća, kako komunicira. Otkrivanje skrivenog sveta*. Beograd: Laguna.
- Wohlleben, P. (2015). *Das geheime Leben der Bäume: Was sie fühlen, wie sie kommunizieren - die Entdeckung einer verborgenen Welt*. München: Ludwig Verlag.
- Wohlleben, P. (2016). *Das geheime Netzwerk der Natur: Wie Bäume Wolken machen und Regenwürmer Wildschweine steuern*. München: Ludwig Verlag.
- Wulf, A. (2016). *The subtlecommunication skills of trees*. Презеро са: <https://andreawulf.typepad.com/files/washington-post---hidden-life.pdf>

THE TREE IN THE CULTURAL MEMORY OF THE GERMAN PEOPLE ON THE EXAMPLE OF PETER WOHLLEBEN'S BOOK *THE SECRET LIFE OF TREES*

Ivana Pajić, Mirjana Zarifovic Grković

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Serbia

Summary

Peter Wohlleben's book *The Secret Life of Trees* became a best-seller after the very first release in 2015. In the meantime, it has been translated into many languages, Serbian included. The question is why a book written by a forester received such positive public reactions. In order to answer this question, the paper takes a deeper insight into the concept of cultural memory of the German people. The paper is primarily focused on symbolic and semantic traits of the tree in German mythology, German literature since the Middle Ages onwards, as well as the significance of the tree symbolism in creating a national identity of the German people in the 19th century.

The review from diverse fields that have formed the cultural memory of the German people explains that the concept of the tree has had a significant place in the cultural memory of the German people since the very beginning. Wohlleben's revival of this topic explains the great success of the book in which the very essence and life of the trees are explained by the author. The paper shows how the author uses a refined way to connect his forestry expertise to the topics and motifs from world literature by reviewing certain chapters of the book. These are friendship, enmity, family, love, the process of getting old, benevolence, tolerance and death. Wohlleben depicts trees by permeating them with their symbolic and semantic meanings, while, at the same time, staying closer to science than literature. However, in order to get closer to his audience, the author uses different figures such as anthropomorphism, personification, comparison, metaphors and humor. By using such a thoughtful way of describing, Wohlleben has succeeded in reaching a wider audience.